

Winfried Georg Sebald
SATURNOVI PRSTANI
Angleško popotovanje

prevedel Štefan Vevar

Good and evil we know in the field of this world grow
up together almost inseparably.

John Milton, *Paradise Lost*

Il faut surtout pardonner à ces âmes malheureuses qui
ont élu de faire le pèlerinage à pied, qui côtoient le rivage
et regardent sans comprendre l'horreur de la lutte et le
profond désespoir des vaincus.

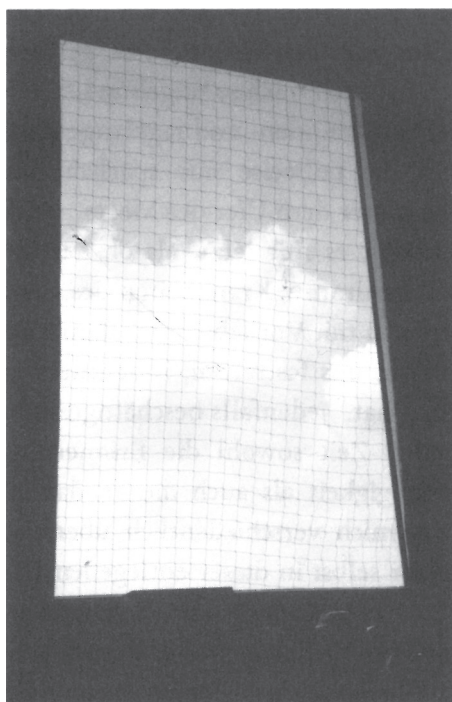
Joseph Conrad Margueriti Poradowski

Saturnovi obroči so iz ledenih kristalov in domnevno
meteoritskih prašnih delcev, ki se po krožnih poteh vrtijo
okoli planeta na ravni njegovega ekvatorja. Najbrž gre za
dele nekdanje lune, ki jo je zaradi prevelike bližine planetu
razdejala sila njegove bibavice (→ Rocheeva meja).

Enciklopedija Brockhaus

Avgusta 1992, ravno so se iztekali pasji dnevi, sem se peš odpravil po vzhodnoangleški grofiji Suffolk, v upanju, da bom ubežal praznini, ki se mi je, potem ko sem dokončal večje delo, razmahnila po telesu. Upanje se mi je po svoje tudi izpolnilo, kajti le redko sem se čutil tako razvezanega kakor takrat med ure in dneve dolgim popotovanjem po večidel skopo naseljenih območjih vzdolž morskega nabrežja. Po drugi strani se je ob tem, občutek imam, potrdilo staro praznoverje, po katerem se nam nekatere bolezni srca in telesa morda najraje pritaknejo v znamenju Pasje zvezde, Sirija. Po tistih dneh so me namreč obletavali spomini na razgibano prostost, a tudi na hromečo grozo, ki me je ob različnih priložnostih popadla ob pogledu na daleč v preteklost segajoče sledove propada. Nemara so me leto pozneje, natanko na isti dan, kot sem se prej odpravil na to pot, prav zaradi tega v stanju skoraj popolne negibnosti prepeljali v bolnišnico okrožnega glavnega mesta Norwicha, kjer sem začel vsaj v mislih popisovati strani, ki tu sledijo. Dobro se še spominjam, da me je takoj po prihodu v sobo osmega nadstropja mestne bolnišnice obsedla misel, da so vse razdalje, ki sem jih v prejšnjem poletju prehodil po Suffolku, dokončno skupnele v eno samo slepo in gluho piko. V resnici je bil brezbarvni kos neba v okenskem okvirju ves svet, kar ga je bilo videti z mojega ležišča.

Želja, ki me je večkrat obšla čez dan, da bi se s pogledom skozi to s čudno črno mrežo zastrto bolnišnično okno prepričal o resničnosti zunaj, ki se je, bal sem se, za zmeraj izgubila, se mi je ob mraku tako razrasla, da sem, potem ko sem se – malo po trebuhu, malo po boku – srečno

prevalil z roba postelje na tla, po vseh štirih zlezel k steni in se, držeč se za okensko polico, kljub bolečinam muko-
ma zvlekel pokonci in se postavil na noge. V krčeviti drži
bitja, ki se je prvikrat dvignilo z ravnih tal, sem se potem
naslanjal na stekleno šipo in nehote mislil na prizor, ko
ubogi Gregor s tresočimi se nožicami in opirajoč se na
naslonjalo stola gleda iz svojega kabineta, nejasno spomi-
njajoč se, kot rečeno, občutkov svobode, ki so zanj nekoč
bili v tem, da je lahko gledal skozi okno. In kakor Gregor
s svojim skaljenim pogledom ni več prepoznal tihe Char-
lottenstraße, v kateri je dolga leta živel s svojimi, temveč
jo je imel za sivo pustoto, tako se je sicer blizko mi mesto,

ki se je od sprednjih dvorišč bolnišnice raztezalo daleč proti obzorju, zdaj tudi meni zazdelo povsem tuje. Nisem si mogel predstavljati, da se spodaj, v drug v drugega zarivajočih se zidovih, nemara kaj premika, mislil sem, da z nekakšne čeri gledam na morje kamenja ali polje gramoza, iz katerega so kot velikanske skale osamelke štrlele temne gmote parkirnih hiš. V medli večerni svetlobi pešcev v bližnji okolici ni bilo videti, le neka medicinska sestra je na poti na nočno dežurstvo ravno prečkala klavrno zelenico pred vhodom. Od središča mesta se je z modro lučjo približal rešilec, počasi obvozil več križišč in zavil proti postaji nujne pomoči. Zavijanje sirene ni seglo do mojih ušes. Visoko zgoraj, kjer sem bival, me je obdajala skoraj popolna, tako rekoč umetna tišina. Slišati je bilo le zračne sape, ki so brile po pokrajini, kadar so se zagnale v okno, in včasih, ko se je tudi ta šum polegel, nikoli povsem utišano šumenje v lastnih ušesih.

Danes, ko se lotevam izčiščenega prepisa svojih zabeležk, ko je že več kot leto dni, odkar so me odpustili iz bolnišnice, mi nehote prihaja na misel, da je takrat, ko sem z osmega nadstropja gledal na mesto, ki jo tonilo v mrak, v svoji majhni hiši na Portersfield Road še bival Michael Parkinson in se kakor ponavadi posvečal pripravi kakšnega seminarja ali pa svoji študiji o Ramuzu, ki ga je zaposlovala dolga leta. Michael je bil v poznih štiridesetih še samec, in zdi se mi, da eden najbolj nedolžnih ljudi, kar sem jih kdaj srečal. Nič mu ni bilo tako tuje kot sebičnost, nič ga ni tako skrbelo, kot spričo razmer, ki so vladale že nekaj časa, vse težje izpolnjevanje dolžnosti. Bolj kot vse drugo pa ga je odlikovala nekakšna potreb osvobodjena skromnost, o kateri so nekateri govorili, da meji na ekscentrično. V času, ko morajo ljudje za svoje preživetje nenehno kupovati, ni Michael malodane nikoli šel nakupovat. Leto

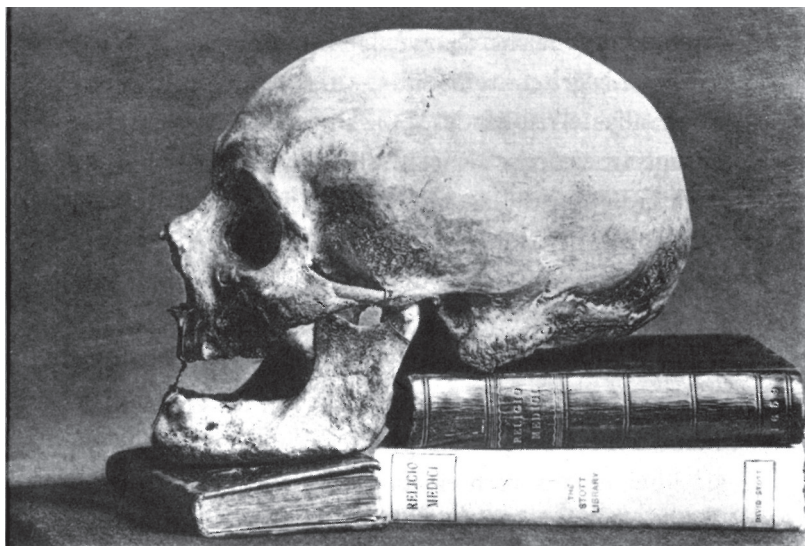
za letom je, odkar sem ga poznal, izmenoma nosil temno-modro ali rjasto rjav jopič, in ko si je razdrapal ali ogulil rokave, je sam segel po igli in sukancu in prišil nanje usnjeno zaplato. Menda je celo obračal ovratnike na svojih srajcah. Med poletnimi počitnicami je Michael redno hodil na dolge študije o Ramuzu povezane pohode po kantonih Wallis in Waadtland, včasih tudi po Juri ali po Sevenih. Pogosto, bodisi ko se je vrnil s takega popotovanja ali ko sem občudoval resnobo, s katero se je zmeraj posvečal svojemu delu, so me navdali občutki, da je na zelo samosvoj način našel srečo v danes skoraj že nepredstavljeni obliki skromnosti. Toda minulega maja je na lepem prišla novica, da so Michaela, potem ko ga nekaj dni nihče ni videl, mrtvega našli v postelji, ležečega na boku in že vsega otrdelega, s čudno spremenjenim obrazom, posejanim z nenavadnimi rdečimi lisami. Sodna preiskava je pokazala, *that he had died of unknown causes*, sodba, ki sem ji zase dodal: *in the dark and deep part of the night*. Srhljiva groza, ki nas je preplavila po smrti Michaela Parkinsona, ki je nihče ni pričakoval, se je očitno bolj kot vseh drugih polastila prav tako samske docentke romanistike Janine Rosalind Dakyns, o kateri lahko celo zapišemo, da kratko malo ni mogla preboleti izgube Michaela, s katerim jo je vezalo nekakšno otroško prijateljstvo, in je nekaj tednov po njegovi smrti sama klonila pred boleznijo, ki ji je v najkrajšem času razdejala telo. Janine Dakyns, ki je stanovala v neki ozki ulici čisto blizu bolnišnice in kot Michael študirala v Oxfordu, je v življenju sčasoma razvila nekakšno zasebno, zmeraj iz obskur- nih detajlov in nikdar iz splošno znanega izhajajočo ter vsakršne intelektualne nečimrnosti osvobojeno znanost o literaturi francoskega romana 19. stoletja, s posebnim podarkom na Gustavu Flaubertu, ki ga je daleč najbolj ce-

nila in iz čigar tisoče strani obsegajoče korespondence je ob različnih priložnostih citirala dolge odlomke, ki so me zmeraj znova osupili. Dama, ki je med ubesedovanjem svojih misli sicer pogosto tonila v skoraj skrb vzbujajočo zanesenost, je skušala s kar največjim osebnim predajanjem raziskati Flaubertovo pisateljsko pikolovstvo, nekakšen strah pred lažnim, ki ga je, kakor je povedala, včasih za tedne ali mesece priklenil na kanape in ga prežl z bojaznijo, da ne bo nikoli več spravil niti vrstice na papir, ne da bi se ob tem najmučneje osramotil. Ob takih trenutkih, je rekla Janine, se mu je zdelo vsako nadaljnje pisanje povsem nemogoče, bil je tudi povsem prepričan, da je vse, kar je napisal dotlej, samo serija najbolj neopravičljivih, po svojih učinkih nepredvidljivih napak in zlaganosti. Janine je trdila, da so Flaubertovi dvomi izhajali iz poneumljenosti, ki jo je opazil, ki je v njegovih očeh nezadržno napredovala in prešla tudi že na njegovo lastno glavo. Tako je, je menda rekel nekoč, kakor da bi se pogrezal v pesek. Najbrž ima pesek, je rekla Janine, zato tako pomembno mesto v vseh njegovih delih. Pesek zavzame vse. Zmeraj znova, je rekla Janine, so se po Flaubertovih dnevnikih in nočnih sanjah podili pošastni oblaki prahu, se vrtinčili nad pustimi ravnici afriške celine, jadrali na sever, čez Sredozemsko morje in Iberski polotok, in se naposled kot žareči pepel spuščali na zemljo, na Tuilerijski vrt, na predmestje Rouena ali neko podeželsko mestece v Normandiji, pri tem pa zapolnili vse najdrobnejše vrzeli. V peščenem zrnu pod obšivom zimske obleke Emme Bovary, je rekla Janine, je Flaubert videl vso Saharo, in vsako zrnce prahu je zanj štelo toliko kot gorovje Atlas. Pogosto sem se ob koncu dne z Janine pomenkoval o Flaubertovih pogledih na svet, pomenkoval v njeni pisarni, po kateri so ležali naokrog tolikšni kupi zapiskov za predavanja, pisem in

pisarij vseh vrst, da te je obšlo, da si sredi papirne povodnji. Na pisalni mizi, prvotnem izhodišču oziroma središču prečudnega množenja papirja, je sčasoma nastala prava papirnata pokrajina z gorami in dolinami, se na robovih lomila kot ledeniki, ko dosežejo morje, na dnu pa povsod naokrog ustvarjala nova in nova odlagališča, ki so neopazno drsela proti središču prostora. Že leta poprej se je morala Janine pred neustavljivo rastjo papirne gmote na pisalni mizi umakniti k drugim mizam. Te mize, na katerih so se pozneje odvili podobni procesi kopičenja, so, tako rekoč, predstavljale poznejšo dobo v razvoju Janininega papirnega veselja. Tudi talna preproga je že davno izginila pod sloji papirja, papir se je ponekod celo znova vzpenjal s tal, na katera se je nenehno spuščal s polovične višine, rasel je ob stenah, ki so jih do zgornjega roba vrat prekrivali posamični, zmeraj samo v enem kotu z risalnim žebličkom pritrjeni, ponekod tesno prekrivajoči se listi papirja in listine. Kupi papirja so ležali tudi na policah in po knjigah, kjer se je le dalo, in ves ta papir je v večernem mraku zrcalil odseve pojemajoče svetlobe, kot sneg, sem pomislil nekoč, pod črnolastim nebom noči. Janinino zadnje delovno mesto je bil bolj ali manj v sredo njene pisarne pomaknjen stol, na katerem si jo videl sedeti, ko si prišel do njenih zmeraj odprtih vrat, bodisi nagnjeno naprej in čečkajočo po pisni podlagi, ki jo je imela na kolenih, ali nagibajočo se vznok in zatopljeno v misli. Ko sem ji ob neki priložnosti rekel, da je med svojimi papirji podobna negibno pod orodji uničenja lebdečemu angelu Dürerjeve Melanholije, mi je odgovorila, da navidezni nered v njenih stvareh v resnici pomeni dovršen ali k popolnosti nagibajoč se red. In zares je običajno nemudoma našla vse, kar koli je iskala med svojimi papirji, po svojih knjigah ali svoji glavi. Prav Janine me je napotila na kirurga Anthonyja

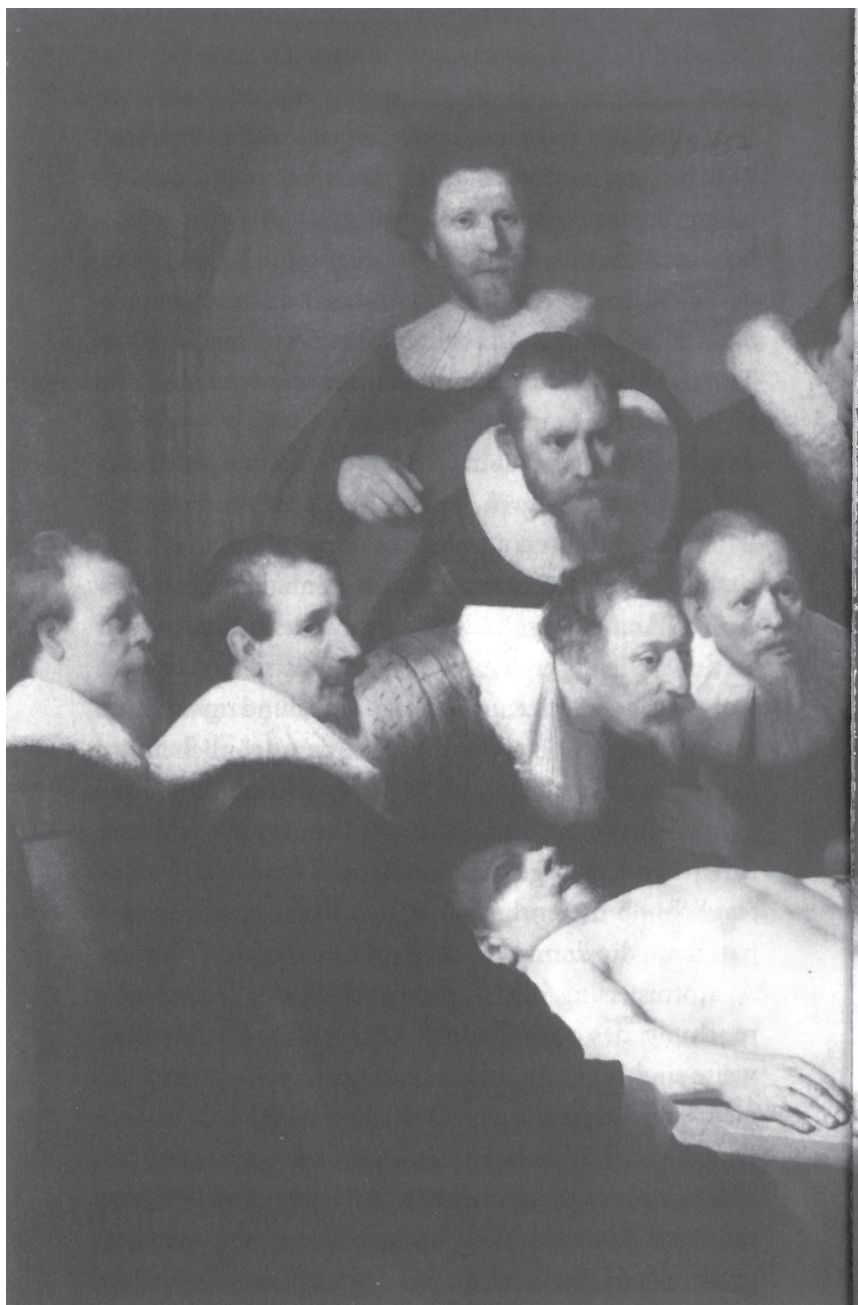
Battyja Shawa, ki ga je poznala iz Oxford Society, ko sem se, kmalu potem ko so me odpustili iz bolnišnice, lotil raziskovanja Thomasa Browna, ki je v 17. stoletju kot zdravnik deloval v Norwichu in zapustil vrsto spisov, ki bi jim bilo težko najti enake. Takrat sem v *Encyclopedii Britannici* našel prispevek z navedkom, da Brownovo lobanjo hrani muzej Norfolk & Norwich Hospital. A naj se mi je ta trditev zdela še tako nedvoumna, so bila toliko bolj brez haska vsa moja prizadevanja, da bi si lobanjo ogledal tam, kjer sem sam ležal še malo prej, kajti med damami in gospodi dandanašnje bolnišnične uprave ni bilo nikogar, ki bi se mu vsaj svitalo o kakšnem muzeju te vrste. Ne le da so me, ko sem jim predstavil svojo nenavadno željo, gledali brez trohice razumevanja, imel sem celo vtis, da me imajo nekateri od povprašanih za nadležnega posebneža. A v času, ko so v znamenje splošne sanacije družbe odpirali tako imenovane meščanske bolnišnice, so, kakor je bilo znano, v marsikateri od hiš te vrste vendarle uredili muzej ali natančneje povedano sobico groze, v kateri so za namene medicinskih demonstracij v kozarcih s formalinom hranili nedonošenčke, izrodke, vodenoglavce, hipertrofirane organe in podobno in jih občasno javno postavili na ogled. Bilo je samo vprašanje, kje je to spravljeno. O Brownovi lobanji in bolnišnici v Norwichu mi tudi na oddelku za lokalno zgodovino medtem v požaru uničene osrednje knjižnice niso vedeli nič povedati. Šele ko sem se obrnil na Anthonyja Battyja Shawa, na katerega me je napotila Janine, sem dobil zeleno pojasnilo. Thomasa Browna so, tako Batty Shaw v članku, ki mi ga je poslal in ki je malo prej izšel v *Journal of Medical Biography*, po smrti leta 1682, ki ga je doletela na sedeminsedemdeseti rojstni dan, pokopali v mestni župnijski cerkvi sv. Petra v Mancroftu, kjer so njegovi posmrtni ostanki potem počivali

do leta 1840, ko so krsto med pripravami za prekop na skoraj istem mestu v koru poškodovali, vsebina pa je deloma pogledala na dan. Ob tem pripetljaju sta Brownova lobanja in koder njegovih las prišla v last zdravnika in cerkvenega predstojnika Lubbocka, ki je relikviji z oporoko prepustil bolnišničnemu muzeju, v katerem sta bili ob vseh mogočih anatomskih posebnostih do leta 1921 na ogled pod specialno izdelanim steklenim zvonom. Šele takrat so se namreč na ponovno zahtevo župnije sv. Petra v Mancroftu po vrnitvi Brownove lobanje tam omehčali in skoraj četrto tisočletja po prvem pokopu so z vsemi slovesnostmi oklicali še drugega. Browne sam je v svojem slavnem, napol arheološkem, napol metafizičnem traktatu o praksi upepeljevanja in žarnem pokopavanju najlepše komentiral prihodnjo blodno pot svoje lobanje – na mestu, kjer piše, da je tragedija in nekaj odvratnega, če človeka

izgrebejo iz groba. A kdo bi, pristavi, poznal usodo svojih kosti in vedel, kolikokrat jih bodo pokopali.

Thomas Browne se je rodil v Londonu 19. oktobra 1605 kot sin trgovca s svilo. O njegovi mladosti ni znane veliko in v opisu njegovega življenja tudi ni nobenih navedb o vrsti njegove medicinske izobrazbe, ki je sledila njegovemu magistrskemu študiju v Oxfordu. Gotovo je le, da je od svojega petindvajsetega do osemindvajsetega leta obiskoval tedaj v Hipokratovi vedi izstopajoče akademije v Montpellieru, Padovi in na Dunaju in da je naposled, kmalu pred svojo vrnitvijo v London, v Leidnu pridobil naziv doktorja medicine. Januarja 1632, ko se je Browne mudil na Nizozemskem, in obenem v času, ko se je bolj kot kdaj zatapljal v skrivnosti človeškega telesa, so v amsterdamskem Waagebouwu opravili javno raztelesenje trupla nekaj ur prej zaradi tatvine obešenega mestnega nepridiprava Adriaana Adriaanszoon alias Arisa Kindta. Čeprav manjka jasno pričevanje, je več kot verjetno, da Brownu napoved te prosecture ni ušla in da je bil navzoč pri spektakularnem dogodku, ki ga je Rembrandt oveko-večil na svojem portretu kirurškega ceha, saj je bilo vsakoletno sredi zime potekajoče predavanje dr. Nicolaasa Tulpa o anatomiji za prihodnjega medicince ne le izjemno vabljivo, temveč je bilo tudi pomemben dogodek na kalendarju takratne družbe, ki je, kot je menila, iz teme stopala na svetlobo. Nedvomno je bila predstava pred občinstvom iz visokih stanov, ki je zanjo plačalo, na eni strani demonstracija neustrašne raziskovalne vneme nove znanosti, na drugi pa – četudi bi ta temu gotovo odločno oporekala – arhaični ritual razkosavanja človeka, še vedno v register izrekljivih kazni spadajoče, golo smrt presegajoče trpinčenje prestopnikovega mesa. Da je šlo pri amsterdamskih anatomskih predavanjih za več kot le boljše poznavanje

človekovih notranjih organov, priča z Rembrandtove upodobitve razpoznavna obredna narava razkosavanja mrtveca – kirurgi so v svoji najboljši opravi in dr. Tulp ima celo klobuk na glavi –, za nameček pa tudi dejstvo, da so po proceduri priredili slovesno, po svoje simbolno gostijo. Ko danes v Mauritshuis postanemo pred dvakrat meter in pol veliko Rembrandtovo anatomsko slikarijo, stojimo prav tam, od koder so tedaj v Waagebouwu spremljali proces seciranja, in zdi se nam, da vidimo, kar so videli oni: zelenkasto, v ospredju ležeče truplo Arisa Kindta z zlomljenim vratom ter izbočenimi, mrtvaško otrdelimi prsmi. In vendar ostaja dvom, ali je sploh kdo v resnici videl to truplo, kajti večšina anatomiziranja, ki se je tedaj ravno razširila, je nenazadnje rabila izginjanju grešnih teles spred oči. Nenavadno je, da kolegi doktorja Tulpa ne upirajo pogleda v telo kot tako, temveč se, resda kajpak le za las, mimo njega zazirajo v odprt anatomski atlas, v katerem je strašljiva telesnost skrčena na diagram, na shemo človeka, kakršna je lebdela pred očmi strastnemu, tistega januarskega jutra v Waagebouwu baje prav tako navzočemu ljubiteljskemu anatomu Renéju Descartesu. Descartes je v enem od glavnih poglavij Zgodovine podrejanja, kakor je znano, učil, da je nedoumljivo meso treba pustiti ob strani in se osredotočiti na že zasnovani stroj v nas, na to, kar lahko popolnoma doumemo, s čimer si lahko do kraja koristimo pri delu, ob morebitni okvari pa bodisi popravimo ali zavržemo. Z nenavadno izrinjenostjo telesa, ki je sicer vendar v celoti postavljeno na ogled, se ujema tudi to, da se pogosto hvaljena naravna pristnost Rembrandtove slike ob natančnejšem ogledu pokaže za zgolj navidezno. V popolnem nasprotju z vajenim in običajnim se tu prikazano raztelesenje ne začneja z odpiranjem trebuha in odstranjevanjem drobovja, ki se najprej začne razkrajati,

temveč (in tudi to morda kaže na dejanje maščevanja) s seciranjem roke, ki je zagrešila kaznivo dejanje. Ta roka pa

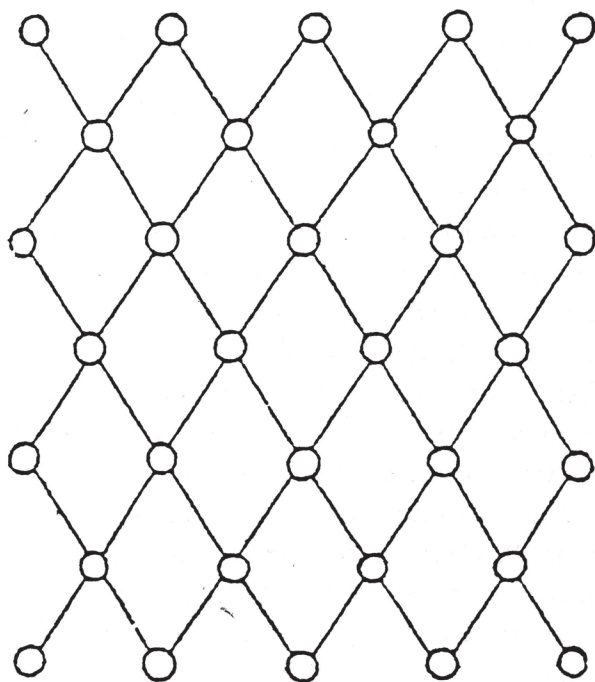
je sploh nekaj posebnega. Ne le da je v primerjavi z drugo, bližjo opazovalcu, domala groteskno nesorazmerna, tudi anatomsko je povsem zgrešena. Razgaljene kite, ki bi morale glede na položaj palca kazati dlan leveice, predstavljajo hrbtišče desnice. Gre torej za docela šolsko, očitno kratko malo po anatomskem atlasu povzeto kompozicijo, zaradi katere se – če lahko tako rečemo – sicer po življenju ustvarjena slika v svojem osrednjem sporočilu, na mestu, kjer so anatomi že zarezali, sprevrže v kričече skrupucalo. Da bi se bil Rembrandt tu nekako uštel, skoraj ni mogoče. Prej bi rekel, da je prelomljena kompozicija namerna. Izkrivljena roka je znamenje nasilja, ki je zadelo Arisa Kindta. Z njim, žrtvijo, in ne s cehom, od katerega je prejel naročilo, se poistoveti slikar. Le on sam nima otrplega kartezijskega pogleda, samo on jo vidi, vidi ugaslo,

pozelenelo telo, senco napol odprtih ust in temo na očeh mrtvega.

Iz katerega zornega kota je postopek seciranja spremljal Thomas Browne, če je bil, kakor verjamem, zares med gledalci amsterdamskega anatomskega teatra, in kaj je videl, o tem ne vemo nič oprijemljivega. Morda je tam lebdela bela meglica, o kakršni v neki poznejši beležki o megli, ki je 27. novembra 1674 ležala nad prostranimi daljami Anglije in Nizozemske, pravi, da se dviguje iz votline sveže odprtega telesa, medtem ko nam, tako pisec v isti sapi, v času življenja ovija možgane, ko spimo in sanjamo. Jasno se spominjam, kako so mi meglene tančice te vrste zastirale zavest, ko sem po operaciji, ki so jo opravili v poznih večernih urah, spet ležal v svoji sobici v osmem nadstropju bolnišnice. Pod prečudnim vtisom blažil za bolečine, ki so krožila po meni, sem se za rešetkami svoje železne postelje počutil kot jezdec na balonu, ki skoz kipeče pogorje bližnjih oblakov breztežno drsi v daljavo. Včasih se je valujoče platno pretrgalo in pogled mi je segel v daljno črnilasto temo in navzdol do dna, kjer sem slutil zemljo, nedoumljivo in črno. Visoko na nebesnem svodu so lebdela zvezde, drobne, po pustoti raztresene zlate pike. Skoz oglušujočo tišino sta mi na uho udarjala glasova dveh sester, ki sta mi merili utrip in mi kdaj pa kdaj z majhno, na paličico pritrjeno rožnato gobico omočili ustnice, gobico, ki me je spominjala na kockasto liziko iz turškega medu, kakršno si nekoč lahko kupil na sejmu. Katy in Lizzie je bilo ime bitjema, ki sta lebdeli ob meni, in zdi se mi, da sem bil le redko tako srečen kakor to noč v njunem varstvu. O vsakdanjih rečeh, o katerih sta se pomenkovali, nisem razumel niti besede. Slišal sem zgolj dvigajoče in spuščajoče se glasove, naravne zvoke, kakršne porajajo grla ptic, dovršeno zvenenje in žgolenje, napol angelsko glasbo, napol pope-

vanje siren. V spominu mi je ostal samo zares bizaren okrušek vsega, kar je Katy povedala Lizzie in Lizzie Katy. Šlo je za pripoved o počitnikovanju na otoku Malti, in Katy ali pa Lizzie je zatrjevala, da Maltežani v svojem nepojmljivem zaničevanju smrti ne vozijo po desni in ne po levi, temveč zmeraj po senčni strani ceste. Šele ko sta nočni sestri ob svitu zamenjali drugi, se mi je zjasnilo, kje sem. Spet sem začutil svoje telo, mrtvo nogo, boleče mesto na hrbtu, zaznal rožljanje krožnikov, s katerim se je zunaj na hodniku začel nov bolnišnični dan, in videl, ko je nebo razsvetlila zgodnja svetloba, kako se – prek koščka neba, ki ga je obrobilo moje okno, kakor da ga poganja lastna moč–, vleče dolg pramen pare. To belo sled sem takrat imel za dobro znamenje, ko pa zdaj gledam nazaj, vidim v njej začetek razpoke, ki odtlej cepi moje življenje. Letalo na čelu bele črte je bilo nevidno kot potniki v njegovi notranjosti. Nevidnost in nedoumljivost tistega, kar nas giblje, sta bili v zadnjem nasledku nedoumljiva uganka tudi za Thomasa Browna, ki je imel naš svet samo za senčno podobo drugega sveta. Zato si je premišljujoč in pišoč nenehno prizadeval, da bi naše zemeljsko bivanje, sploh vse, kar mu je bilo blizu, a tudi sfere univerzuma, premeril z gledišča nekoga zunaj vsega, lahko bi celo rekli z očmi stvarnika. Da bi dosegel za to potrebno raven privzdignjenosti, je imel na voljo eno samo sredstvo: visok, nevarno prepaden let jezika. Kakor drugi pisatelji angleškega 17. stoletja ima Browne zmeraj na jeziku vso svojo učenost, nezaslišano zakladnico citatov in imena vseh avtoritet pred njim, opira se na bohotne neobrzdane metafore in analogije in gradi labirinte včasih čez stran ali dve razpotegnjenih stavčnih tvorb, že po svoji potratnosti spominjajočih na procesije in pogrebne sprevode. Resda se mu tudi zaradi te orjaške obremenjenosti ne posreči vedno odlepti

od zemlje, a kadar mu uspe skupaj s tem bremenom na krogih svoje proze odplavati s tal, se kakor jadralec na toplih zračnih tokovih vzpenjati vse više, tedaj se tudi današnjega bralca polastijo občutki lebdenja. Kolikor bolj raste razdalja, toliko bolj se bistri pogled. V največji jasni ni ugledamo najdrobnejše detajle. Kakor da hkrati gledamo skozi narobe obrnjen daljnogled in mikroskop. In vendar vsako spoznanje, je rekel Browne, zagrinja nepredirna tema. Kar spoznamo, so samo posamezne lučke v breznu nevednosti, v stavbi sveta, zastrti z globokimi sencami. Preučujemo red stvari, vendar tistega, kar je zasnovano v njem, pravi Browne, ne dojamemo. Zato moramo svojo filozofijo pisati le z majhnimi črkami, v okrajšavah in stenogramih minljive narave, saj samo nje odeva odsev večnosti. Zvest svoji zamisli, izriše Browne ob domnevno neskončnem mnoštvu oblik vzorec, h kateremu se – kakor denimo v razpravi o Kirovem parku – kar naprej vrača, lik tako imenovanega *quincunxa*, sestavljenega iz oglišč pravičnega četverokotnika in točke, v kateri se križajo njihove diagonale. Povsod v živi in mrtvi materiji Browne odkriva to strukturo, v zgradbi kristalnih oblik, pri morskih zvezdah in morskih ježkih, v vretencih sesalcev, hrbtenici ptic in rib, na koži različnih vrst kač, v sledih z zvijanjem v križu premikajočih se štirinožcev, v konfiguraciji telesc gosenic, metuljev, sviloprejk in večč, v koreninah vodnih praproti, semenskih strokih sončnic in dežnikastih pinij, v notranjosti mladih poganjkov hrasta ali stebel preslice in v umetninah človeka, tako v egiptovskih piramidah kakor tudi v Avgustovem mavzoleju in v vrtovih kralja Salomona, posajenih s pravilnimi vzorci granatnih jablan in belih lilij. Neskončno obilje vsega bi tu lahko nabrali, pove Browne, in v neskončnost bi lahko kazali, s kako elegantno roko narava geometrizira, vendar pa – tako z lepo

24
25

*Quid Quincunce Speciosius, qui, in
quam cuncta partem Spectaueris,
rectus est: Quintilian; //*

formulacijo sklence svoje pisanje – se ozvezdje Hijad, quincunx neba, že spušča za obzorje, *and so it is time to close the five ports of knowledge. We are unwilling to spin out our thoughts into the phantasmes of sleep, making cables of cobwebs and wildernesses of handsome groves.* A povsem ne oziraje se na to zamišljeno pristavi, da je Hipokrat

v svojih opazkah o nespečnosti tako malo govoril o čudežu rastlin, da si človek skoraj ne drzne sanjati o paradizu, saj ljudi, kakršen je sam, v praksi zanimajo predvsem ne-normalnosti, ki jih nenehno poraja narava, bodisi v obliki bolezenskih izrodov bodisi s skoraj nič manj patološko zakladnico iznajdb, ki v grotesknih oblikah vseh vrst zapolnjujejo vsa prazna mesta v njenem atlasu. Dejansko se naše današnje preučevanje narave na eni strani nagiblje k popolnemu sistemu zakonitosti, po drugi pa se naša pozornost raje usmerja h kreaturam, ki jih označuje enigmatična oblika ali pa abotno vedenje. V skladu s tem so že v Brehmovem *Življenju živali* častna mesta pripadla krokodilu, kenguruju, mravljinčarju, pasavcu, morskemu konjičku in pelikanu in danes lahko denimo na zaslonu opazujemo armado pingvinov, ki skozi vso zimsko temo ne-gibno kljubuje v ledenih viharjih Antarktike – z jajci, izvaljenimi ob toplejšem času leta, pri nogah. Nedvomno na programih te vrste, poimenovanih denimo *Nature Watch* ali *Survival*, programih, ki veljajo za posebno poučne, veliko prej vidimo pošast na dnu Bajkalskega jezera, ko se ravno pari, kakor pa navadno mravljo. Tudi Thomasa Browna je pri raziskovanju izomorfne črte signature *quincunxa* zmeraj znova premotilo radovedno spremljanje posamičnih fenomenov in obširne patologije. V svoji študijski sobi je menda dolgo imel tudi bobnarico, ker je hotel dognati, kako nastane ta v vsej naravi edinstveni, najnižjih tonom fagota podobni klic te že na zunaj na moč nenavadne ptice; v svojem kompendiju *Pseudoxia Epidemica*, v katerem skuša odpihniti zelo razširjene predsodke in legende, pa obravnava raznolika, deloma resnična, deloma imaginarna bitja, na primer kameleona, kuščarja, noja, grifona in feniksa, baziliska, veverico in dvoglavo kačo amfisbeno. Browne obstoj bajeslovnih bitij večinoma ovrže,